

ครั้งที่ 8

พัฒนาการทางประวัติศาสตร์ของชาติไทย

เรียบเรียงโดย อ.สมชัย สายสุขสวัสดิ์

ความเป็นมาของชนชาติไทย

ในการศึกษาเกี่ยวกับความเป็นมาของชนชาติไทย สามารถแบ่งได้เป็น 2 แนวทางศึกษาคือ

- 1) การศึกษาบนพื้นฐานความเชื่อเกี่ยวกับเชื้อชาติไทย
- 2) การศึกษาบนพื้นฐานของหลักฐานในอดีตที่อิงกับที่ตั้งของประเทศไทยปัจจุบัน

1) การศึกษาบนพื้นฐานความเชื่อเกี่ยวกับเชื้อชาติไทย

คำถามพื้นฐานของการศึกษาตามแนวนี้คือ **คนไทยมาจากไหน**อันเป็นคำถามที่อิงอยู่ความเชื่อถึงความ เป็นเชื้อชาติที่บริสุทธิ์ของมนุษย์ จนทำให้เกิดการศึกษาหาความเป็นมาว่าคนเชื้อสายไทยมีพัฒนาการตั้งถิ่นฐาน อยู่ ณ แห่งใดและมีการอพยพไปยังดินแดนต่าง ๆ เรื่อยมาจนมาอยู่ในดินแดนไทยปัจจุบัน ซึ่งมีนักวิชาการที่ ศึกษาโดยอิงกับการหาคนเชื้อสายไทยและได้ทำการค้นคว้าจนมีการลงความเห็นว่าคุณคนไทยอพยพมาจากแหล่ง ต่างๆ ดังนี้

- 1.1) คนไทยมาจากทางตอนเหนือของจีนหรือแถบประเทศมองโกเลียปัจจุบัน
- 1.2) อาณาจักรน่านเจ้าเป็นอาณาจักรของคนไทย
- 1.3) คนไทยมาจากจีนตอนกลาง
- 1.4) คนไทยมาจากจีนตอนใต้
- 1.5) คนไทยมาจากดินแดนชายฝั่งทะเลของจีนและเวียดนาม
- 1.6) คนไทยมาจากแถบคาบสมุทรบนเกาะชวา

2) การศึกษาบนพื้นฐานของหลักฐานในอดีตที่อิงกับที่ตั้งของประเทศไทยปัจจุบัน

คำตอบพื้นฐานของการศึกษาตามแนวนี้คือ**คนไทยมีได้มาจากไหนแต่คนไทยอยู่ที่นี้**โดยนักวิชาการกลุ่ม นี้ศึกษาจากวิชาการด้านมานุษยวิทยาและ โบราณคดี เช่นศึกษาจาก โครงกระดูกมนุษย์ยุคก่อนประวัติศาสตร์ที่ บ้านเก่า จ.กาญจนบุรีและที่บ้านเชียง จ.อุดรธานี สรุปได้ว่า โครงกระดูกเหล่านี้คล้ายคลึงกับโครงกระดูกของ คนไทยปัจจุบัน และจากการศึกษาหลักฐานทางโบราณคดีในแหล่งต่าง ๆ บนดินแดนไทยปัจจุบัน สรุปได้ว่า ดินแดนประเทศไทยปัจจุบันมีร่องรอยการตั้งถิ่นฐานเป็นเวลานานกว่า 4,000 ปีมาแล้ว นับตั้งแต่พัฒนาการตั้ง ถิ่นฐานชุมชนหมู่บ้านมาจนเป็นชุมชนเมือง ประกอบกับหลักฐาน โครงกระดูกของมนุษย์ยุคก่อนประวัติศาสตร์

ที่พบนั้น เป็นการตั้งถิ่นฐานของชนชาติที่มีลักษณะไม่ต่างจากคนไทยปัจจุบัน และปัจจุบันคำอธิบายตามการศึกษาแนวที่สองนี้เป็นที่เชื่อถือของนักวิชาการไทยมากกว่าแนวศึกษาแรก

พัฒนาการแคว้นแคว้นในสังคมไทยก่อนสมัยสุโขทัย

ตั้งแต่พุทธศตวรรษที่ 12 เป็นต้นมามีการก่อรูปของแคว้นสำคัญในดินแดนไทย เช่น แคว้นทวารวดี (ฟากตะวันตกของแม่น้ำเจ้าพระยา) แคว้นนครชัยศรี (ฟากตะวันตกของแม่น้ำเจ้าพระยา) แคว้นตามพรลิงค์ (นครศรีธรรมราช) แคว้นหริภุญชัย (ลำพูน) และแคว้นศรีจนาศ (ทางภาคตะวันออกเฉียงเหนือ) ซึ่งแคว้นเหล่านี้มีอายุถึงระหว่างพุทธศตวรรษที่ 13-17 ในขณะที่เดียวกันแคว้นเหล่านี้ก็มีความขัดแย้งทางการเมืองระหว่างแคว้นต่าง ๆ ในช่วงพุทธศตวรรษที่ 16-18 ส่งผลให้มีการก่อรูปของแคว้นทางการเมืองปกครองขึ้นมาใหม่อีกในช่วงพุทธศตวรรษที่ 18-19 ได้แก่

- 1) แคว้นอโยธยา พัฒนามาจากแคว้นทวารวดี
- 2) แคว้นสุพรรณภูมิ พัฒนามาจากแคว้นนครชัยศรีหรือนครปฐมโบราณ
- 3) แคว้นนครศรีธรรมราช พัฒนามาจากแคว้นตามพรลิงค์
- 4) แคว้นหริภุญชัย สืบเนื่องต่อมาจากแคว้นหริภุญชัยเดิม
- 5) แคว้นล้านนา พัฒนามาจากแคว้นโยนก และต่อมาผนวกแคว้นหริภุญชัยและดินแดนตอนเหนือของไทย
- 6) แคว้นสุโขทัย พัฒนาจากดินแดนแถบภาคกลางตอนบน

อาณาจักรสุโขทัย

1) ปัจจัยที่เอื้อต่อการตั้งอาณาจักรสุโขทัย

1.1) สภาพภูมิศาสตร์ อาณาจักรสุโขทัยตั้งอยู่บริเวณตอนบนของกลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยา ซึ่งอำนาจทางการเมืองของอาณาจักรเขมรแผ่ขยายมาได้ไม่มากนัก ทำให้มีโอกาสตั้งตนเป็นอิสระ

1.2) การเสื่อมอำนาจของอาณาจักรเขมร การเริ่มก่อตั้งอาณาจักรสุโขทัยตรงกับสมัยพระเจ้าชัยวรมันที่ 7 หลังสมัยของพระองค์แล้วอาณาจักรเขมรเสื่อมอำนาจลงเกิดช่องว่างอำนาจเป็นโอกาสให้ก่อตั้งขึ้นมาได้

1.3) ความสามารถของผู้ปกครองในระยะแรกเกิดติดต่อกันเช่น พ่อขุนผาเมือง พ่อขุนศรีอินทราทิตย์ และพ่อขุนรามคำแหง

2) การก่อตั้งอาณาจักรสุโขทัย

เกิดขึ้นในช่วงพุทธศตวรรษที่ 18 มีพัฒนาการของแคว้นแคว้นอยู่ 2 ระยะคือ ระยะแรกขยายตัวจากชุมชนเมืองเสลียงเป็นเมืองศรีสัชนาลัย ระยะที่สองย้ายศูนย์กลางอำนาจจากศรีสัชนาลัยมาที่สุโขทัย โดยมีการรวมกลุ่มแคว้นแคว้นสุโขทัยที่กระจายอยู่ตามลุ่มน้ำสำคัญคือ ปิง ยม น่าน ในลักษณะกลุ่มเมืองดังนี้

- 2.1) กลุ่มเมืองศรีสัชนาลัย – สุโขทัยบนลุ่มน้ำยม
- 2.2) กลุ่มเมืองสระหลวง – สองแคว บนลุ่มน้ำน่าน
- 2.3) กลุ่มเมืองนครชุม – กำแพงเพชร บนลุ่มน้ำปิง
- 2.4) กลุ่มเมืองพระบาง (นครสวรรค์) บริเวณตอนใต้ของดินแดนแคว้นสุโขทัย

3) การจัดรูปแบบการปกครอง

หัวใจสำคัญของการจัดรูปแบบการปกครอง คือการวางระบบการส่งต่ออำนาจจากเมืองศูนย์กลางออกไปควบคุมเมืองต่าง ๆ ให้ขึ้นกับเมืองหลวงอย่างมีประสิทธิภาพ ที่สำคัญก็คือการปกครองแบบเมืองลูกหลวง ซึ่งมีลักษณะการจัดลำดับความสำคัญของเมือง เพื่อกระจายอำนาจปกครองไปทั่วแคว้นให้เกิดความมั่นใจในการบริหารอำนาจทางการเมือง โดยเมืองที่ได้รับการยกฐานะเป็นเมืองลูกหลวงจะประกอบด้วยสถานะ 2 ประการ คือ

- 3.1) สถานะทางภูมิศาสตร์ต้องเป็นเมืองที่มีลักษณะทางยุทธศาสตร์ คือ มีคูน้ำ กำแพงล้อมรอบที่มีความมั่นคงแข็งแรง และเป็นศูนย์กลางทางเศรษฐกิจและการคมนาคมในท้องถิ่นอีกทั้งสามารถป้องกันข้าศึกได้
- 3.2) สถานะทางการเมือง ผู้ปกครองเมืองลูกหลวงจะต้องเป็นเจ้านายชั้นสูงที่กษัตริย์ไว้วางพระทัยแม้ว่าระบบการปกครองแบบเมืองลูกหลวงจะมีเป้าหมายให้เกิดความเป็นปึกแผ่นทางการเมืองและสะดวกต่อการควบคุมจากเมืองหลวง แต่ในทางปฏิบัติเมืองลูกหลวงต่างมีอิสระในการปกครองตนเองและมีเมืองบริวารในสังกัดอย่างสมบูรณ์ การขึ้นตรงต่อกษัตริย์ที่เมืองหลวงมีเพียงความสัมพันธ์ทางเครือญาติ ผลคือเกิดความไม่แน่นอนในการปกครอง เจ้าเมืองลูกหลวงมักเลื่อนฐานะของตนด้วยการเข้ามายึดอำนาจการปกครองที่เมืองหลวง ซึ่งมักเกิดการแย่งชิงอำนาจกันตลอดสมัยอาณาจักรสุโขทัย

4) แนวคิดทางการเมืองการปกครองสมัยอาณาจักรสุโขทัย

มีศูนย์กลางอำนาจการปกครองอยู่ที่สถาบันกษัตริย์ ซึ่งพอสรุปพัฒนาการของสถาบันกษัตริย์ตลอดระยะ 2 ศตวรรษได้ดังนี้

- 4.1) ในช่วงสามรัชกาลแรกหรือช่วงอาณาจักรสุโขทัยตอนต้นมีลักษณะการปกครองแบบบิดาปกครองบุตรกษัตริย์จึงมักมีพระนามขึ้นต้นว่า “พ่อขุน” เช่น พ่อขุนศรีอินทราทิตย์ พ่อขุนผาเมือง พ่อขุนรามคำแหง

4.2) หลังสมัยพ่อขุนรามคำแหงหรือช่วงกลางสมัยอาณาจักรสุโขทัย เกิดปัญหาการแย่งชิงอำนาจของบรรดาเมืองลูกหลวง ทำให้สถาบันกษัตริย์ต้องสร้างความเด็ดขาดศักดิ์สิทธิ์จึงมีลักษณะการปกครองคล้ายกับเทวราชา จึงมักมีพระนามขึ้นต้นว่า “พญา” เช่น พญาลิไท พญาไสสงคราม พญาไสยลือไท

4.3) ช่วงกลางรัชกาลพญาลิไทเป็นต้นมา เริ่มนำการปกครองโดยธรรมหรือเป็นธรรมราชาที่สะท้อนถึงอิทธิพลความคิดทางพุทธศาสนาในฐานะเป็นอุดมคติของการปกครอง จึงมักมีพระนามขึ้นต้นว่า “พระมหาธรรมราชา” เช่น พระมหาธรรมราชา (ลิไท) พระมหาธรรมราชา (บรมपाल) เพื่อจรรโลงความสงบในอาณาจักร หลังเกิดการขึ้นสู่อำนาจและรักษาฐานะกษัตริย์ที่ชอบธรรมด้วยหลักทางศาสนา

5) สภาพทางเศรษฐกิจ

ดินแดนที่ตั้งอาณาจักรสุโขทัยมีพื้นที่เหมาะกับการเกษตรเป็นจำนวนน้อย เนื่องจากมีลำน้ำหลัก 3 สาย (ปิง ยม น่าน) ที่เป็นแม่น้ำสายเล็กทำให้ต้องพึ่งระบบชลประทาน คือการสร้างสรีดงรค์ทำให้เศรษฐกิจของอาณาจักรจึงมิใช่การพึ่งพาการเกษตร แต่เป็นการพึ่งระบบการค้าที่สำคัญคือการค้าของป่าซึ่งมักเป็นเส้นทางการค้าทางบกบนแผ่นดิน และในช่วงรุ่งเรืองพึ่งการค้าทางทะเลโดยนำหัตถกรรมเครื่องปั้นดินเผา ผลผลิตจากป่าออกสู่หัวเมืองชายทะเล บนเงื่อนไขที่สุโขทัยต้องสามารถรักษาอำนาจทางการเมืองควบคุมเส้นทางการค้าสู่เมืองชายทะเลได้

6) สภาพสังคม

สังคมสุโขทัยประกอบด้วยพระมหากษัตริย์ เจ้านาย (พระราชวงศ์) ขุนนาง พระสงฆ์ ไพร่และข้า – ทาส โดยกลุ่มพระมหากษัตริย์และเจ้านายมักมีสถานภาพคงที่ ส่วนไพร่เป็นกลุ่มที่มีการเลื่อนสถานภาพทั้งการได้เป็นขุนนาง บวชเป็นพระสงฆ์ หรือการขายตัวเป็นข้าทาส

7) การเสื่อมอำนาจของอาณาจักรสุโขทัย

7.1) รูปแบบการปกครอง ในระบบเมืองลูกหลวงซึ่งเป็นแบบกระจายอำนาจ ทำให้ความเข้มแข็งของอาณาจักรจึงขึ้นอยู่กับความสามารถของพระมหากษัตริย์ ซึ่งมักมีปัญหาการแย่งชิงอำนาจในเมืองหลวง

7.2) การควบคุมกำลังคน กำลังคนเป็นทรัพยากรที่สำคัญในการปกครองอาณาจักร แต่กลับมีวิธีควบคุมกำลังคนในลักษณะหลวม ที่มักต้องพึ่งพิงความภักดีจากเมืองลูกหลวง ซึ่งท้ายสุดก็ไร้ประสิทธิภาพ

7.3) สภาพที่ตั้งทางภูมิศาสตร์ของอาณาจักร ที่ปลายสมัยอาณาจักรถูกขนาบข้างด้วยอาณาจักรล้านนาทางตอนเหนือและอาณาจักรอยุธยาทางตอนใต้ ประกอบกับต้องพึ่งพาการค้ามากกว่าการเกษตร แต่เมื่อถูกขนาบด้วยอาณาจักรใหญ่ทั้งเหนือและใต้จึงถูกกีดกันหรือควบคุมทางเศรษฐกิจและการเมืองได้ง่าย

เอกสารอ้างอิง

- มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช. ๒๕๔๕. สังคมศึกษา. สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.

คำถามท้ายการบรรยายครั้งที่ 8

- 1) การศึกษาเกี่ยวกับความเป็นมาของชนชาติไทย สามารถแบ่งได้เป็นกี่แนว อะไรบ้างและมีเหตุผลของการแบ่งดังกล่าวอย่างไร
- 2) พัฒนาการแคว้นแคว้นก่อนสมัยสุโขทัยมีลักษณะเป็นเช่นใด และยกตัวอย่างแคว้นที่สำคัญด้วย
- 3) จงอธิบายถึงปัจจัยที่เอื้อต่อการก่อตั้งและการเสื่อมอำนาจของอาณาจักรสุโขทัย
- 4) จงอธิบายถึงลักษณะการปกครองระบบเมืองลูกหลวงและสถาบันกษัตริย์ของสุโขทัยโดยสังเขป
- 5) จงอธิบายสภาพที่ตั้งของอาณาจักรสุโขทัยกับสภาพเศรษฐกิจว่าสัมพันธ์กันอย่างไร